

TÚLÉLŐ

Minden péntek délután kiállok a Jeruzsálem fölé magasodó hajóorr-balkonomra, hogy kilessem a pillanatot, amikor a hétköznapi és az ünnep elválik-összeír. Egy fuvallat, egy gyengéden ütő érintés csupán. A Jozafát völgyébe zuhanó roppant sziklaóriásoktól a Cijón-hegy oldalában legelésző kecskenyáj egyik bakjának a szarva csúcán keringő atomjáig; a teremtés minden művében egyszerre történik meg ez az elmozdulás. Egy parázsló bordós szín zsarátnoka mélyebbre sötétül, egy szél gurigázta, rozsdás konzervdoboz meghököl, és puhábban zörög tovább, az árnyalattal langyosabb légáramban fürdő citrusfák illatfelhőjébe egy csipettel több gyantafűszer vegyül. A tejútrendszer-milliárd moccanás mögül diadalmasan dobban föl a magát az elvontságban megsejtő LÉT ünnepe.

Megalázóan porrá kicsinyülve és beavatottan együtt-szárnyalón bennem is szétárad-ujjong az örökkévaló mozgás hullámlökése.

A még mindig valószínűtlenül kék ég üvegharangjának peremei már opál, türkiz és kobalt foszlányokba fakultak. Tetején gyors, hódító felhőcsapatok száguldanak át kelet felé. Szegélyeiken hosszan forradó naphegek izzadnak, s onnan nyilaznak rőt tüzeckéket az Óváros hússzíneibe érett falaira. Az Omár-mecset kifényesedő aranygombja elkeseredetten tiltakozik a (nap) elmúlás-fordulás feltartóztatathatlan rohama ellen.

A Júdeai-sivatag ringatóan hívó, szikkadt sárga hullámaid füstös mohával kezdi benőni az alkonyat. A házacska-kockákkal kirakott dombok gerincén még végigfut egy lila sugárzást kibocsátó pír csíkja. A Jordán folyó túlsó partjáról kíváncsian idekönyöklő rózsaszín, kopár hegyek minden árka-ránca élesen kirajzolódik.

Erősödő surrogást hallok a hátam mögül, mintha a falucska-városrészembe tartó bekötőúton feltűnne egy Peugeot-tender, de már a fülemben sikít az autónyikorgásnak hitt zaj folytatása; a már tegnap éjjel is rakétatámadást jelző sziréna. Bánatos vijjogásával körbenyaldossa az ünnep éppen a mozdulatlan fenségességébe olvadó csendjét, s fenyegető gúnyosan rikolt vissza a várost körülálló hegycsúcsokról. A házba sincs időm beszaladni. Már jönnek is. Mint süvítő nyílvevesszők, gerelyek... Villanásnyi, sistersgő tűzgömbök csapódnak be az előttem fekvő Szilván-völgybe. A talaj megrendül, a korlátoknak esem. A vádiból tarajos nyelvű lángnyelvek csapnak fel. Épp olyan színűek, állapítom meg, miköz-

ben jól megkapaszkodom a korlátban –, mint az égen átrohanó felhők, amelyek lángba borították az Óvárost. Az egymással határos két arab falu legtöbb háza, mint „Lábhhoz!” parancsra engedelmesen lekushadó kutya rogy térdre, s majd maguk körül lisztfelhőt csapva illedelmesen lehasalnak. S csak most hallom meg a koponyámat repesztgető csattanásokat. Kettőt? Hármát? „Le kéne írni!” Mindent föl kellene jegyezni, ami most történik. Mégsem megyek be a házba tollért, jegyzetfüzetért. Ki tudja, mit veszíthetek ez idő alatt! S vissza tudnék-e botorkálni, ide a balkonra? Inkább magam is letérdelek, és jó szorosan a korlátba kapaszkodom. S milyen jó ritmusérzéssel nem mulasztom el a pillanatot, mert most – mint egy álomban – az Omár-mecset aranyosan sziporkázó kupoláját – még mindig a vérvörössel és felhőezüsttel kevert kormozódó ég szín háttérében – szigonyként dőfi át egy nyúlánk, ezüstösen villódzó rakéta. Átlósan helyezkedik el benne, akárha egy avantgárd művész tervezte volna oda. Mint egy roppant szivar, amely átfúrta az újság vagy a könyv oldalait, mert tulajdonosa olvasás közben elszunyókált. Kissé bizarr, de szép. Le kellene fényképezni! „Az istenért, miért térdepelek itt ilyen szerencsétlenül? Miért nem vagyok képes berohanni a házba?” A légnyomás már továbbcsöpört. Kihozhatnám a tollat és a fotóstáskát. Az átdöfött kupoláról milyen pompás képet csinálhatnék az új, 600 milliméteres lencsémel. Azért maradtam a városban, hogy mindent rögzítsek. „Hát akkor...?” Késő. Hogyan is hihettem, hogy majd így marad? Beállítva. A kupola darabjai – régi matrózkabátgombok nagymami varrodobozából – az ég felé kalimpálnak, s ott egy anyaggá válnak a sárgán izzó „felhőszegélyekkel”. Jaj, csak a Falnak ne essen baja. Legalább az megmaradjon! „Talán.” A mecset kerámia hatszöge talpig csonkult, s gyomrából szikra és pernye kavarog fölfelé. A városfalak kötőmbjei bizonyára újabb *Scudok* vagy a szűk térben keletkezett megrekedt légnyomás következtében lassan, mint a gondosan asztalra számolt aprópénz, potyogni kezdenek. De a Fal – hiszen *szent* – sérthetetlen. A lehulló bástyaomladék kavarta por és a visszafelé: az égre fölzáporzó hamueső elhomályosítja a tájékozódást. Az eddig szakadatlan hörgő szirénák kilehelték lelküket, helyettük újabb és újabb robbanások távoli moraja és földrengés-tánca tölti be a teret. Szorítom, szorítom a korlát vasát, ha egy pillanatra is elengedném, azonnal elvágódnék. Megkönnyebbülve enged bennem a riporteri lelkiismeret-furdalás, mert gyorsan

kiszámítom, hogy nincs olyan szűk blendenyílás, ami ezt a tüzes eseményt celluloidszalagra engedné. Nem-hogy a filmet, de az agyamat is szétégeti. Mert azt el kell ismernem, hogy szép. Szép ez a grandiózus pusztulás. Ilyen gyönyörű jelenséget nemhogy életemben nem láttam, de elképzelni sem tudtam. Hol kullognak ehhez képest a Marokkóban elszívott hasissal töltött cigaretták nyomán keletkezett „utazások” víziói? Vagy mind-az, amit az apokalipsziszról láthattam Európa szinte valamennyi jelentősebb képtárában, Boschtól a modernekig. Ezért épült, szenvedett, vérzett ez a város az emberi történelem kezdetei óta, hogy ilyen emberen túli szépség hevében égettesen ki a föld szívéből? Kinek telhet kedve benne? Ebben az ötezer éve érő pillanatban. Vajon – ha túléltem – le tudom-e írni szavakkal? Leírja-e valaki? Fönmarad-e az emléke? „Ó, JAJ! JAJ, JAJ. NEM, NEM, NEM, NE...” A gonosz égből egyre csak tovább surrogó nyilak újból az Óváros szétmart, koromtól és lángoktól ölelt tetemére csapnak. Összerogyik a még talpon maradt kapuk, bástyák, tornyok valamennyije. Félholdak, keresztek és gögös-sznob anglofón jesivák, amelyek márványtömbjeiben kevély dollár-milliók fekszenek. Az újból fölbuzgó pernye- és lángfolyótól – amely engem is, aki három-négy kilométerre térdepelek tőle, belepett; az egyik kezemmel időnként a korlátot elengedve alig győzöm letörölgetni izzadságtól csorgó arcomról – nem látom ugyan tényszerűen, de minden csodahívó hajlamom ellenére sem képzelhetem, hogy a Siratófal megmaradt. Három napja még hatvanezred magammal imádkoztam itt, és lefényképeztem a hatalmas tömeget, amelynek hosszan rívó-tekergőző könyörgése spirálként kúszott föl a repülőgépek hangrobbanásaitól fölszaggatott égbe. Én csak a magam egyszerű, magyar szavaival – ha van, aki meghallgassa, ezen a nyelven is kell értenie – szólaltattam meg félelmeimet. Úgy látszik, mégsem voltunk elegenden, vagy valami végzetesen hiányzott. Mert ebben a csendé fokozódó mennydörgés-zajban, lángtengerben is „józan ésszel” belátom, hogy most már mindennek vége. Elvégeztetett. Ezek az ostoba rakéták befejezték a zsidó történelmet. Lehet, hogy valamely nagyhatalmi kerekasztal-tanácskozás, még hatásosabb rakétaarzenál fedezéke mögül megtilthatja, hogy a támadó megtartsa ezt az elpusztított, beszenyezett földet, de a romok alól hozzám hasonlóan megmenekült egy-kézezer zsidó vagy a diaszpóra népe nem építheti fel újra ezt a központot, országot, szívet. Ezt a Falat. S így szétfoszlik a kétezer éves, tényleg oly valószínűtlen hit, amely negyvenhárom éve valóság és álom mezsgyéjén mégis életre vajúdta önmagát. S most szétesik, felszívódik az ismeretlenségbe az is, ami helyette volt: a *remény*. Minek tovább élni akkor? Jobb is, hogy nem örökített meg semmit a fényképezőgépem. Írni sem fogok róla, mint a belőle karriert kovácsoló Josephus Flavius. Kinek? Minek? S hová lehet innen visszamenni? Az előttem járt, auschwitzi nemzedék számára vagy egy részük előtt legalább Palesztina délibábjá csillogott. De innen megint vissza? – kérdezem, még ha látogatóként – *rögzítő*

ként – éltem is itt. „Mi ez a kopogás?” „Nem esik az eső” – nyújtom ki a tenyerem. S perc sem telik bele, megértem. Az eget most alacsonyan betérítő és ott gyorsan szétáramló tejszínű felhőkbe madarak hullanak alá. Megmerevedett, megfulladt madarak. Mint a jég-eső, úgy kopognak. Ide, a balkonra is jut egy-két seregély, galamb, varjú. A testük még meleg – simítom meg a cinkeszerű, színes tollazatú jószág puha begyecskejét, amely épp a karomra esett –, nyakuk erőszakosan félre-rándult, a szemük kifolyt a gáz marásától. Úgy látszik, hogy ezek ama nevezetes vegyi töltetet hordozó rakéták, amelyek fenyegetéséről, pusztító hatásáról szinte kéjelesen s szerintem fölöslegesen annyit cikkezett a *Jerusalem Post*. „Jaj de jó: nem élem túl.” Miért is akarnám túlélni ezt a pusztulást. Az auschwitzi túlélés sem volt egészséges és igazán sikerült ügy. Egyébként sincs gáz-álarcom. Kora reggel osztották szét a külföldieknek az egyetemen, s én nem bírtam kikelni az ágyból. Lustaságomat úgy ideologizáltam meg: ha itt, Jeruzsálemben lenne rá szükségem; akkor nincs rá igazán szükségem. Mert akkor úgyis vége a világnak. S milyen igazam volt. (A lustaság: fél egészség.) Mennyivel jobban jártam – most a végső elszámoláskor –, hogy életem gazdagabb egy jó alvással. De jó lenne tudni, hogy mit álmodtam, s hogy édeset álmodtam-e akkor. S az is jaj de jó, hogy otthon, Budapesten sem élem túl ezt a mai napot. „Ez a legjobb.” Hogy szenvednek majd szerte az egész világon azok a szegény zsidók, de bizonyára nem zsidók is, akik most ezt a napot színházi szöllyéikbe szögezve kénytelenek végigélni-nézni. Igaz, sikeres írói karriert vártam a sorstól, de ez most még nagyobb ajándék. Hogy nem élem túl a pusztulás szégyenét. Nincs

ABSALOM SÍRJA. CH. W. WILSON METSZETE

az az irodalom és érte nyert babér, amely kárpótlást nyújtana az előle holtig bujdosásért. Micsoda kiválasztott szerencse, hogy most itt lehetek! Mit hagyok magam után? Lenne időm végrendeletet írni. Ha nem érkezik több „konvencionális” – gyönyörű kis eufemizmus: *konvencionális* az az eszköz, amely elpusztította ezt a várost, ezt a Falat, ezt a történelmet – rakéta, talán fönmaradhatna. Történelmi szempontból sem lenne érdektelen: mire gondolt egy magyar zsidó író ezen a nagy napon; a huszadik század vége pompeji katonája. Legalább két percem van addig, míg a madarakkal végző felhő elér hozzám. Buzgó újságolvasó és tudósítóként jól tudom: a gázmolekulák nehezebbek a levegőnél, ezért sem a pinceóvóhelyeket, hanem a minél magasabban fekvő szobákat ajánlják védekezésül ellenük. Keserű felismerés: nincs semmi mondanivalóm. „Szép kis író. Ez álmodott irodalmi Nobel-díjról?” (Amelynek árából épp itt, a Jeruzsálemet ölelő dombok egyikén akartam házat venni, hogy a város közvetlenül érzékelt szelleme és szívdobbanás-ritmusa töltsen be minden mondatomat.) Vagy inkább éppen most nyújtom a leg-tökéletesebb írói teljesítményemet? Hogy van erőm semmit se leírni. A *Múlt és Jövő*-ből – újrateremtésnyemből talán hiányozni fogok. De azt se sajnálom. „Csak ne legyen!” Ha Jeruzsálem és a szent Fal elpusztult, az se élje túl! Mi értelme lenne ezután Magyarországon vagy bárhol máshol a világon „zsidó kulturális folyóiratot” megjelentetni? Így rend van. Béke. Stílusosan: „salom”. S most az eddigi csontfűrészelő dübörgést is messze fölülmúló fájdalmas sikítás-üvöltés reszketeti meg a levegőt. Az előttem fekvő völgybe már leért a gáz. Hátborzongató nyüszítéssel bárányok, szamarak, kecskék, kutyák, macskák, verdeső szárnyú tyúkok rohannának eszeveszetten föl a dombra, s

nyomukban – ki hinné, hogy ilyen nyüzsgő tenyészet él a föld alatt – patkányok, egerek, vakondok, bogarak kergén bozsgó szőnyege. Egyikük sem érhet föl a lábamig, mind fölbukik egy megmerevedő fintorban, tetemük visszagurul az utánuk törtető haláltajtékos roham útjába. A szomszédos arab házacskákból most gázlarcos, gumicsizmás – bezzeg ők nem aludták el a kiosztást – csapatok rontanak elő, és kezükben ósdi lőfegyverekkel, fringiákkal, kiegyenesített kaszákkal, kapákkal elindulnak az új városrészek felé. „Mégis be kellene menni a házba.” Az íróasztalom fiókjában tartogatok egy palack Carmel Oriental Brandyt – a legolcsóbb, kommersz konyakot –, amivel a gázlarc helyett fölszerelkeztem. Itt könnyebben nyílnak a kupakok, nem kell annyit facsargatni, nyiszálni, mint otthon, hanem az első csavarintásra – apró kis kattantást hallatva – oda kínálják tartalmukat; a felét-háromnegyedét még kiszophatom...

A szirénaszzerűen robajló Peugeot-tender végre áthúzza a falun, és elporladó sívítása csíkját maga után hagyva eltűnik a betlehemi út irányába. Még mindig görcsösen markolom a balkon korlátját. Alig tudom elengedni. Az ujjaimat hosszan kell rázogtatni, hogy kiegyenesíthessem őket.

Az egy ponttal sötétebb árnyalatú égen átlóvágó felhőcsapatok izzása, a sivatag táguló-mélyülő öle s e földtől pányvait eloldozó, gyulladt fényei puha szárnyán föllebegő Óváros mind eltelik az ünnep áradó édességével.

Túlélő megkönnyebbült örömeivel járhalok a balkon néhány négyzetméterén. Sokáig nem tudok innen elmozdulni. Az éjjeli őrszolgálatukat megkezdő csillagok még kint találnak a ház előtt.

Jeruzsálem, 1991. január 17.